

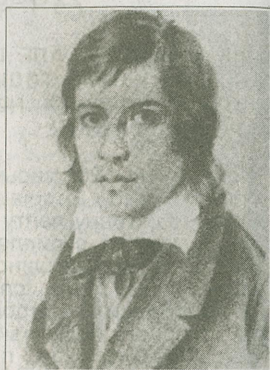
ВИПУСКНИК ВОЛИНСЬКОГО ЛІЦЕЮ АНТОНІ БОПРЕ

Тадеуш Чацький, фундатор Волинської гімназії, яка згодом стала ліцеєм, в основу своєї діяльності поклав ідеї просвітництва, орієнтувався на західно-європейську освіту. Він служив польським справам, зосередившись, передусім, на організації польського шкільництва на захоплених Росією територіях — на південно-західних землях України. Його діяльність, за словами куратора Віленського навчального округу Миколи Новосільцева, загальмувала русифікацію цих земель на сто років. І ніколи Т. Чацького не полишала думка про відновлення польської держави, яка перестала існувати в результаті її третього поділу. Він вірив, що молоде, освічене, патріотично виховане покоління людей не залишиться осторонь питань державної незалежності своєї вітчизни.

Коли вибухнуло Листопадове повстання проти Російської імперії, чимало вихованців Волинського ліцею були членами таємних патріотичних товариств, а також безпосередніми учасниками повстання. Багатьох колишніх вихованців ліцею було заарештовано. Проходили військові суди, що виносили вироки учасникам національно-визвольної боротьби, серед яких був Антоні Бопре.

Йозефа Антоні Бопре називали лікарем, «конарчиком», засланцем, кременчанином. Він походив із французько-польської родини. Його батько, Йозеф Бопре, прибув до Польщі близько 1760 року, брав участь у барській конфедерації, а пізніше був шкільним учителем французької мови в місті Овручі (нині Житомирська область). Він одружився з Теофілею Бентковською, Антоні був їх наймолодшою дитиною, 1800 року народження. У 1812—1819 роках він навчався в школі отців базиліанів в Овручі, згодом у Волинському ліцеї, який із золотом медаллю закінчив 1824 року. Виїхав із Кременця, щоб навчатися на медичному відділенні Віленського університету, де одним із його професорів був Анджей Снядецький, тогочасний ректор університету. 1828 року Антоні Бопре отримав ступінь доктора медицини.

Тоді ж повернувся до Кременця, де проводив розлогу медичну прак-

тику, лікуючи також багатьох учнів Волинського ліцею.

У спогадах його сучасників (Є. Івановський, Ю. Русінський, А. Козерадський) можна знайти декілька загальних характеристик Антоні Бопре різних періодів його життя: «Мужній з вигляду, шляхетний, освічений. Зовні та за темпераментом мав риси француза. Смагливий брюнет, жвавий, навіть різкий, запальний. Мав величезну пам'ять — запам'ятовував усе, прочитавши один раз.

У товаристві не завжди був легким і приємним, але завжди гідним і справедливим...»

Е. Пашковський залишив спогад про А. Бопре: «У моїй пам'яті зберігається яскравий образ немолодого вже чоловіка із довгим чорним волоссям, що спадало на плечі, та рівними чорними бровами, гарним, спокійним обличчям, однак гострий проникливий погляд очей свідчив про інтенсивне внутрішнє життя. А стиснуті вуста приховували таємниці конспіративних списків, замордованих

учасників національної боротьби, по-нуру мелодію бряцання кайданок на каторзі в Нерчинських копальнях...»

1831 року Бопре за підозрою в підготовці повстання було заарештовано і вивезено до Курська. Невдовзі він повернувся до Кременця і знову продовжував політичну діяльність, брав участь у таємних патріотичних товариствах.

22 липня 1838 року А. Бопре було заарештовано в Кременці як великого злочинця російської держави зі списку Конарського із дотриманням певних заходів безпеки, щоб ніхто нічого не бачив і неможливо було організувати втечу арештанта. Його було відіслано до Житомира, далі до Вільна, а в листопаді перевезено до Києва, де відбувся військовий суд.

Діяльність А. Бопре було охарактеризовано у вирокі суду, який видано у справі Шимона Конарського і товариства: «...Був головним секретарем Товариства у Волинській губернії, допомагав самому емісарові Конарському, а також Малковському в налагодженні таємних зв'язків, збирав та доручав гроші емісарові, вкладав статистичні довідки про край, допомагав у зборі майна, розсилав накази, відозви, листівки... був редактором газети «Посол Правди». На суді був присутній викладач Волинського ліцею Йозеф Ульдіньський, який викладав географію, історію та вчив учнів любити свою вітчизну — Польщу. У відповідь на знущання над ним китівського генерал-губернатора Д. Бібікова, що йому має бути соромно за своїх таких учнів, Й. Ульдіньський сказав: «Для мене це — велика честь...»

Суд закінчився 16 грудня 1838 року. А. Бопре разом із К. Малковським, Ф. Міхальським (секретарем Поділля), П. Боровським (секретарем України) засудили на кару смерті

з конфіскацією майна. Екзекуцію мали провести 25 травня 1839 року. Того дня все було готове до виконання вироку: зв'язали руки, зав'язали очі й накинuli зашморги на шию... Залишалось лише вибити стілець з-під ніг. У ту хвилину ад'ютант Бібікова привіз царський наказ про заміну кари смерті на багато років тяжких робіт.

Антоні Бопре було заслано на 20 літ до Нерчинських копалень (Забайкалля, Росія). Там він почав лікувати хворих і був невдовзі звільнений від примусових робіт. Вигнанці за справою Конарського, за наказом царя, не мали права на лікарські послуги та придбання ліків у аптеках, однак А. Бопре лікував їх, рятував життя. За це каторжани називали його «святий Антоній».

Окрім того, він вів своє господарство на поселенні: сіяв зернові, розводив худобу, навіть продавав багато худоби і збіжжя. Мав значні прибутки й витрачав їх на суспільне добро: відкрив бібліотеку, на його кошти організували спільну касу, в його домі проходили наради, свята, шлюби, христини.

1857 року Антоні Бопре за амністією вийшов на волю, «з сумирним обличчям з приводу добре виконаного обов'язку», оселився в Кременці, який дуже любив.

60-літній Бопре одружився з 19-літньою Севериною, донькою Фелікса Івановського, свого товариша із часів навчання в Овручській та Кременецькій школах, такого ж польського патріота, що тричі бував на засланні.

Коли вік і здоров'я не дозволили Бопре займатися лікарською практикою, він із дружиною організували пансіонат для шкільної молоді з волинських шляхетських родин.

1863 року Антоні Бопре було знову заарештовано, ув'язнено в Рівному, однак через тиждень звільнено. Йо-

го й надалі вважали «небезпечним патріотом».

8 серпня 1872 року Бопре помер. Однак і мертвий не давав спокою: він не хотів спочивати на цвинтарі разом із москалями, тому заповідав себе не хоронити на Туницькому цвинтарі, який був спільним для поляків і росіян. Його тіло на декілька днів було покладено до гробу Янушевських, згодом вночі, у найглибшій таємниці, було перенесено на вершину гори Хрестової і поховано біля хреста. Поряд поховали і його друга й тестя Фелікса Івановського, який не набагато пережив А. Бопре. Його вдова, згідно з волею чоловіка, переселилася до Кракова, де знову організувала й утримувала пансіонат для кресової молоді, спорудила невдовзі пам'ятники Саломеї та Юліушу Словацьким.

Підружжя Бопре виховало двох дітей: син Антоній був редактором краківського «Часу», донька Барбара — літературним перекладачем з французької та англійської мов.

У 20-х роках польський письменник Несік знайшов за кілька десятків кроків від гори давній двоповерховий будинок колишнього лікаря, білий, вищий від сусідніх, із ганочком, білими дерев'яними колонами, з кам'яними східцями. На фронтальній стіні була вмурована таблиця з написом: «У цьому будинку жив і помер л-р Антоні Бопре, секретар списку Конарського».

Могильні плити на вершині Хрестової гори свідчать і нині про поховання Антоні Бопре та Фелікса Івановського. Вони лежать на землі, заростаючи травою, однак кременчани зчищають нанесений пісок, ґрунт і траву, що насівається, читають напис на плитах...

Валентина ШПАК,
старша викладачка КОГПА
ім. Тараса Шевченка, членка
Національної спілки
журналістів України.